

Anna Zych

Determinanty innowacyjności małych przedsiębiorstw subregionu tarnobrzeskiego

Ekonomiczne Problemy Usług nr 51, 375-381

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA ZYCH

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu

DETERMINANTY INNOWACYJNOŚCI MAŁYCH PRZEDSIĘ- BIORSTW SUBREGIONU TARNOBRZESKIEGO

Wzrost konkurencji i globalizacji rynku zmienił w sposób nieodwracalny zasady jego funkcjonowania i wymógł większe niż dotychczas uwzględnienie innowacji w zarządzaniu organizacją i wywołał konieczność twórczego reagowania na wszelkie zmiany w swoim otoczeniu. Gdy klienci sygnalizują nowe potrzeby, zwiększa się przewaga konkurencji, zachodzą zmiany w którymkolwiek obszarze otoczenia dalszego lub konkurencyjnego, przedsiębiorstwa te modyfikują strategię działania, przebudowują się, dopasowują, przekształcają i dostosowują do nowych sytuacji.

Wraz ze wzrostem natężenia procesów konkurencji, globalizacji i ryzyka powinno wzrastać również tempo tworzenia wiedzy organizacji, co wymaga interakcyjnego stymulowania rozwoju procesów tworzenia, wdrażania i dyfuzji innowacji oraz elastyczności i efektywności działania relacji innowacje–organizacja w zmiennym otoczeniu.

Stałe wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań, poszukiwanie zmian oraz reagowanie na nie, poszukiwanie sposobów na osiągnięcie wyższych zysków i wzmocnienie pozycji swojej firmy w burzliwym i konkurencyjnym otoczeniu to problemy, z jakimi borykają się współcześni przedsiębiorcy.

Od wielu lat innowacje i przedsiębiorczość są postrzegane jako kluczowe źródło rozwoju gospodarczego, wzrostu konkurencyjności i wydajności. Rozwój rynków i współczesna konkurencja międzynarodowa „opierają się” na pogoni za nowością i wyższą jakością.

Przedsiębiorstwo innowacyjne jest definiowane jako inteligentna organizacja, permanentnie generująca innowacje i realizująca projekty innowacyjne dla

wytworzenia produktów i usług znajdujących uznanie u odbiorców ze względu na wysoki poziom nowoczesności i konkurencyjności¹.

Zjawisko innowacji jest nierozłącznie związane z pojęciem zmiany, nowości, reformy czy idei postrzeganej jako nowa, nie ma bowiem innowacji bez zmian dotychczasowego stanu rzeczy i wprowadzania nowości². Innowacje są zatem najlepszym sposobem na zachowanie i poprawienie przez przedsiębiorstwo swojej pozycji rynkowej.

Każdy innowator spotyka się z dwoma podstawowymi barierami działania. Pierwszą z nich jest bariera myśli, która zamyka się w pytaniu: co zrobić, aby w efekcie doprowadzić do powstania nowatorskiego rozwiązania? oczywiście z miarodajnymi wynikami ekonomicznymi. Drugą barierą jest wdrożenie już opracowanej innowacji, a w następnej kolejności rozpropagowanie jej i uzyskanie wymiernych korzyści³.

Natura procesów innowacyjnych jest zagadnieniem złożonym i wielowątkowym. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest fakt, że innowacje niejako spinają ze sobą trzy sfery: naukę, technikę i produkcję. Trudno jest zaproponować dokładny zespół warunków, które określałyby i determinowały skłonność przedsiębiorstw do tworzenia rozwiązań innowacyjnych. Oryginalne i przełomowe innowacje są często efektem stosowania niekonwencjonalnych metod realizacji projektów badawczo-rozwojowych i wdrożeniowych. Bliższe spojrzenie na istotę tych metod skłania do wniosku, że charakteryzują się one oryginalnością, niepowtarzalnością i w pewnym stopniu, mimo postępującej instytucjonalizacji procesów innowacyjnych, istotnym udziałem kreatywności indywidualnej. Istotnymi czynnikami warunkującymi osiągnięcie sukcesu innowacyjnego są również: niezależność myślenia, fantazja, umiejętność krytycznej oceny rzeczywistości i gotowość do podjęcia ryzyka⁴.

Aby przedsiębiorstwo mogło wprowadzać innowacje i lepiej dostosowywać się do potrzeb rynku i zmieniającego się otoczenia, konieczna jest otwartość na zmiany. Warunkiem bowiem trwania i rozwoju każdego przedsiębiorstwa jest

¹ A. Sosnowska, S. Łobejko, A. Kłopotek, *Zarządzanie firmą innowacyjną*, Wyd. Difin, Warszawa 2000, s. 7.

² E. Stawasz, *Innowacje a mała firma*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1999, s. 11.

³ *Bariery w rozwoju innowacyjności*, <http://www.ced.tczew.com.pl/innow.html>.

⁴ M. Martin, *Czynniki determinujące dynamizm innowacyjny gospodarki*, „Przegląd Organizacji” 2005, nr 3, s. 22.

umiejętność dostosowania własnej zmienności do zmienności otoczenia⁵. Innowacyjność jest zasadniczym warunkiem wzrostu atrakcyjności towarów i usług, który pociąga za sobą rozwój rynku i eksportu, a więc decyduje o pozycji firmy w otoczeniu. Potrzebę tę rozumie 63% badanych przedsiębiorców, którzy deklarują wprowadzanie innowacji⁶.

Mimo powstawania całej sieci instytucji wspierania rozwoju innowacyjności w polskich firmach, nadal istnieje wiele barier utrudniających jej rozwój. Największe znaczenie ma ogólny stan gospodarki, który nie generuje mechanizmów wspierających wchłanianie innowacji przez przedsiębiorstwa. Ograniczający jest także popyt rynkowy, niewyzwalający zapotrzebowania na zaawansowane technologicznie produkty.

Kolejną barierą jest bariera finansowa, którą stwarza wysokie oprocentowanie kredytów, brak własnych środków finansowych przedsiębiorstw dla kontynuowania rozwoju oraz brak instrumentów finansowo- zabezpieczających ułatwiających pozyskanie tych zasobów. Innymi przeszkodami pochodzącymi z otoczenia przedsiębiorstw, które utrudniają rozwój innowacji są między innymi, znaczny stopień niepewności zbytu wytworzonej technologii, czy produktu, uregulowania prawne, nie rozpoznanie potrzeb rynkowych, brak informacji na temat technologii, ograniczone możliwości współpracy z innymi instytucjami w tej dziedzinie. Ograniczenia w zakresie wprowadzania innowacji tkwią, także wewnątrz przedsiębiorstw, są nimi, brak kompetentnej kadry w prowadzeniu badań i prac rozwojowych oraz zarządzania innowacjami, brak odpowiedniej infrastruktury technicznej.

⁵ A. Pomykański, *Zarządzanie innowacjami*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Łódź 2001, s. 91.

⁶ Badania ankietowe pod kierunkiem dr L. Kaliszczak zrealizowano w 646 losowo wybranych małych przedsiębiorstwach działających w granicach byłego województwa tarnobrzesckiego, gdzie dominującą była funkcja przemysłowa, oparta głównie na przemyśle siarkowym. Oddziaływanie tej funkcji w procesie przekształceń strukturalnych regionu jest niezależne od aktualnego podziału administracyjnego. W badaniu uwzględniono również przedsiębiorstwa funkcjonujące obecnie w granicach województwa świętokrzyskiego i lubelskiego, położone w bliskości obecnego powiatu tarnobrzesckiego. Na potrzeby niniejszego opracowania małe przedsiębiorstwa charakteryzowane są razem z mikroprzedsiębiorstwami zatrudniającym do 9 pracowników. Obszar byłego województwa tarnobrzesckiego (6283 km²) zamieszkuje 610 tys. mieszkańców, co stanowi 29% mieszkańców województwa podkarpackiego. Należą do niego następujące powiaty: tarnobrzescki, stalowowolski, sandomierski, staszowski, niżański i janowski. Województwo miało charakter przemysłowo-rolniczy. Jego rozwój oparty był głównie na górnictwie i przetwórstwie siarki. W okresie transformacji ustrojowej nastąpił znaczny spadek industrialnych czynników rozwoju, co przyczyniło się do zmniejszenia się potencjału przemysłowego, który przejawiał się spadkiem rozwoju społeczno-gospodarczego, co miało odzwierciedlenie w spadku poziomie zatrudnienia oraz we wzroście bezrobocia.

Do czynników zewnętrznych kształtujących innowacyjność małych przedsiębiorstw można zaliczyć przede wszystkim uwarunkowania systemu społeczno-gospodarczego i prawnego, poziom rozwoju gospodarczego kraju oraz możliwości inwestycyjne.⁷

Za najważniejsze czynniki sprzyjające innowacyjności gospodarki (wg rankingu procentu wskazań) ankietowani uznali: dostępność kredytu i kapitału, inwestowanie w badania i rozwój, a także klimat przedsiębiorczości i konkurencyjności, co potwierdzają również badania I. Steinerowskiej – Streb.⁸ Najmniej ważnym czynnikiem według ankietowanych jest współpraca na styku wyższe uczelnie-przedsiębiorstwa. Szczegółowe dane przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Czynniki sprzyjające innowacyjności gospodarki

Wyszczególnienie	Liczba respondentów	Procent respondentów*
Klimat przedsiębiorczości i konkurencyjności	296	48,13
Dobry, motywacyjny system prawno-patentowy	185	30,08
Wysoki poziom wykształcenia społeczeństwa	284	46,18
Inwestowanie w badania i rozwój	309	50,24
Rozwój wyższych uczelni i instytutów naukowych	188	30,57
Współpraca na styku wyższe uczelnie–przedsiębiorstwa	103	16,75
Centra handlowe i wystawiennicze	106	17,24
Sprawny przepływ informacji	259	42,11
Dobry system instytucji wspierania i transmisji innowacji i postępu technologicznego	152	24,72
Dostępność kapitału i kredytu	346	56,26
Współpraca międzynarodowa i międzyregionalna	159	25,85

* Możliwość kilku wskazań.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

⁷ Regionalny system wspierania innowacji, www.rswi-olsztyn.pl, styczeń 2007.

⁸ I. Steinerowska-Streb, *Czynniki kształtujące innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w obecnych warunkach rynkowych*, w: *Zarządzanie innowacjami w przedsiębiorstwie*, red. S. Lachniewicz, A. Adamik, M. Matejuk, Monografie Politechniki Łódzkiej, Łódź 2008, s. 151.

W wielu publikacjach poświęconych procesom innowacyjnym wyraźnie odzienia się czynniki zewnętrzne innowacyjności od uwarunkowań wewnętrznych. Niewątpliwie wiele uwarunkowań tworzenia innowacji leży poza przedsiębiorstwem. Są one albo niezależne, albo mało zależne od przedsiębiorstwa. Słuszne jest jednak stwierdzenie, że: „Procesy innowacyjne rzadko zamykają się w ramach pojedynczej firmy, wymagają wspólnie połączenia czynników zewnętrznych i wewnętrznych”⁹.

Wśród badanych przedsiębiorców dominuje pogląd, że innowacja wymaga nakładów, co znajduje odzwierciedlenie w uznaniu następujących barier skłonności i zdolności innowacyjnej (tabela 2). Na pierwszym miejscu wymieniany jest brak kapitału. Dotyczy on prawie 60% ankietowanych. Na drugim miejscu odnotowano deficyt pomysłów i wiedzy, jakie nowe rozwiązania można wprowadzić, a wśród innych badani wymieniali brak odpowiednich pracowników, opór pracowników przed zmianami, brak wiary w siebie.

Tabela 2. Wewnętrzne bariery wprowadzania innowacji

Wyszczególnienie	Liczba respondentów	Procent respondentów*
Brak kapitału	370	59,11
Brak pomysłów i wiedzy, jakie nowe rozwiązania można wprowadzić	164	26,20
Trudności wdrożeniowe	114	18,21
Brak informacji rynkowej	77	12,30
Brak specjalistycznych maszyn, urządzeń	65	10,38
Brak wiedzy o nowych wzorach lub technologiach	56	8,95
Trudności techniczno-badawcze	48	7,67
Inne	16	2,56

*Możliwość kilku wskazań.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Analizując wyniki badań zaprezentowane w tabeli 2, można przypuszczać, iż przedsiębiorcy biorą raczej udział w transferze i dyfuzji innowacji niż w ich tworzeniu, o czym świadczy wymieniona na pierwszym miejscu bariera kapitału.

⁹ E. Stawasz, *op.cit.*

Wśród barier zewnętrznych podawanych w badaniach innych autorów silnie akcentowane są czynniki systemowe¹⁰. Realizację projektów innowacyjnych utrudniają głównie zbyt wysokie koszty innowacji: zbyt wysokie koszty kredytów, brak własnych środków oraz ograniczone możliwości dostępu do finansowania zewnętrznego. Ankietowani przedsiębiorcy uznali posiadane zasoby finansowe za niewystarczające, a jako główne źródło finansowania wykorzystywane w prowadzeniu działalności gospodarczej wskazali środki własne.

W małych przedsiębiorstwach na kształtowanie postaw innowacyjnych szczególnie wpływ wywierają czynniki wynikające z osobowości przedsiębiorcy, takie jak kreatywność i zdolności organizacyjne, wiążące się z doświadczeniem przedsiębiorcy, z zasobami ludzkimi przedsiębiorstwa, związane z bezpośrednim otoczeniem rynkowym (innowacyjność konkurencji) oraz czynniki finansowe warunkujące możliwości innowacyjne przedsiębiorstw.

Według innych autorów badających aktywność innowacyjną przedsiębiorstw wśród uwarunkowań rozwoju innowacyjności w przedsiębiorstwach zazwyczaj największe znaczenie ma wzrost gospodarczy, poziom nakładów na naukę, rozwiązania prawne i regulacyjne. Chociaż zakres możliwości oddziaływania na działalność innowacyjną przedsiębiorstw zmienia się w zależności od uwarunkowań zewnętrznych, to jednak aktywność w tym zakresie jest w znacznym stopniu zdeterminowana czynnikami zależnymi od przedsiębiorstwa, które tworzą i kształtują bezpośrednio otoczenia innowatora, ułatwiają i stymulując jego postawę bądź utrudniając jego działalność i hamując zainteresowanie dokonywaniem innowacji¹¹.

Zwiększające się potrzeby społeczeństwa są możliwe do zaspokojenia głównie dzięki innowacyjności, która ma duży wpływ na efektywność procesów gospodarowania. Teoretycy i praktycy badający innowacje są zgodni, że wpływ innowacji na gospodarkę jest bardzo duży, ponieważ innowacje tworzą popyt, obniżają ceny lub przyspieszają tempo rozwoju organizacji, która je wprowadza. Wiele badań potwierdza tezę, że zarówno wydajność jak i konkurencyjność przedsiębiorstw jest bezpośrednio związana z wprowadzaniem innowacji¹².

¹⁰ K. Poznańska, *Uwarunkowania innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1998.

¹¹ B. Barczak, J. Walas-Trębacz, *System informacyjny w procesie innowacyjnym firmy*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków 2007, s. 22.

¹² A. Pomykański, *Zarządzanie innowacjami. Globalizacja. Konkurencja. Technologia informacyjna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 11.

**CONDITIONS OF INNOVATIONS OF SMALL AND MEDIUM COMPANIES
IN TARNOBRZEG COUNTY**

Summary

The innovations are the strategic stimula for the economic development. The introduction of innovations is the task for the enterprising units that is, entrepreneurs. Therefore, enterprise and being innovative are the main powers causing the economic development. The force for the long – term development is knocking economics off its balance by business – oriented entrepreneurs. Therefore, it is very important to make the optimal conditions for innovative business.

The topic of the article is the attempt to specify factors determining the activity of small companies in Tarnobrzegi county.

Translated by Anna Zych